

Mag. inf. Vedran ŠERBU
Državni arhiv u Dubrovniku, Hrvatska
vedran.serbu@dad.hr

UDK/UDC: 930.25:0(497.4 Zagreb)"2023" (047)

**Izvyještaj sa ICARUS BoostDigiCuture seminara
“USAVRŠAVANJE STRUČNJAKA U KULTURI I BAŠTINI U
PODRUČJU DIGITALNE PISMENOSTI I VJEŠTINA”,
Zagreb, 27. studenog 2023.**

**Conference Report from the ICARUS BoostDigiCuture seminar
„TRAINING EXPERTS IN CULTURE AND HERITAGE IN THE FIELD
OF DIGITAL LITERACY AND SKILLS“, Zagreb, November 27, 2023.**

U Sveučilišnom računarskom centru (SRCE), 27. studenoga 2023. održan je nacionalni seminar Erasmus+ BDC projekta koji se bavi unapređenjem kapaciteta baštinskih stručnjaka u implementaciji digitalne kulture i alata u svakodnevnom radu. Na seminaru su predstavljene različite aktivnosti vezane uz digitalnu transformaciju kulturne baštine, tj. resursa, znanja i vještina koji se koriste u AKM zajednici.

ICARUS Hrvatska, organizator ovog seminara neprofitna je udruga posvećena istraživanju povijesnog nasljeđa, promicanju dostupnosti arhivskih izvora putem suvremenih tehnologija i razvoju međuinstitucionalne i međunarodne suradnje na području kulturne, znanstvene i stručne djelatnost. Aktivnosti udruge ICARUS Hrvatska usmjerene su na projekte i javne programe – portale i platforme, radionice, predavanja i stručne skupove vezane uz promicanje povijesnih i kulturnih istraživanja, otvorenost arhiva i dostupnost pisane baštine, predstavljanje međunarodnih arhivskih i baštinskih projekata i inicijativa te povezivanje s međunarodnom stručnom zajednicom.

Seminar je otvoren s početkom u 9:30 sati i okupio je stručnjake iz područja arhivistike, muzeologije, knjižnica, informacijsko-komunikacijskih tehnologija, lingvistike, umjetne inteligencije. Pozdravne riječi uputila je doc. dr. sc. Sandra Kučina Softić, pomoćnica ravnatelja centra SRCE-a i predstojnica Sektora za obrazovne programe i tehnologije u obrazovanju pri navedenoj instituciji. Ona je naglasila kako se ovaj seminar održava na pravom mjestu, jer upravo je SRCE jedna od institucija u Hrvatskoj, ali i šire koja prednjači u obrazovanju i usavršavanju stručnjaka raznih domena u informatičkoj tehnologiji. U nastavku pozdravnog dijela, u vrlo dobro posjećenoj dvorani u SRCE-u, obratila se i predsjednica udruge doc. dr. sc. Vlatka Lemić koja je naglasila značaj udruge ICARUS Hrvatska i prisjetila se vremena kada je osnivala udrugu 2007. godine da je bilo malo iznenađujuće spajati baštinski

sektor sa digitalnim tehnologijama, što je u ono doba smatrano nespojivim, no pokazalo se da je pristup bio vizionarski, jer danas jednostavno ne možemo razdvojiti informacijsko-komunikacijske digitalne tehnologije od svakodnevnog rada u arhivima, knjižnicama i muzejima.

Seminar je tematski bio podijeljen u dva dijela. U prvom dijelu govorilo se općenito o baštinskom sektoru i digitalnim tehnologijama. Prvo predavanje održala je dr. sc. Ana Vukadin iz udruge ICARUS Hrvatska. Ona je predstavila koncept i vremenski slijed projekta *BoostDigiCulture* i podsjetila je prisutne kako je projekt započeo sastankom partnera iz 6 država (Hrvatska, Njemačka, Portugal, Italija, Grčka i Cipar). Naglašeno je kako je upravo ICARUS Hrvatska bio predstavnik među partnerima koji je direktno uključen u rad baštinskih institucija, dok su ostali partneri uglavnom bile udruge koje su pokrivala razne društvene, inkluzijske i ostale sfere života. Prva faza projekta tijekom ljeta 2022. godine podrazumijevala je formiranje fokus grupa i online intervju s djelatnicima AKM-ustanova (arhiva, knjižnica, muzeja, ali i galerija) kako bi se stekla bolji uvid u utjecaj digitalne transformacije te razinu digitalnih vještina i interesa djelatnika.

Nakon rezultata te faze projekta izrađen je PDP – profil digitalnih kompetencija. Glavni cilj PDP-a bio je da posluži kao polazište za razvoj alata za samoprocjenu koji će korisnicima platforme *BoostDigiCulture* pomoći u procjeni vlastitih kompetencija i odabiru odgovarajućih video tečajeva. Alat za samoprocjenu je kroz formu ankete, a u tri tematske cjeline (informacijska i podatkovna pismenost, komunikacija i suradnja, stvaranje digitalnog sadržaja) pružao mogućnost baštinskim djelatnicima da sami ocjene i procjene svoje digitalne vještine. Posljednja faza projekta, kako kaže Vukadin, uključivala je kreiranje više od 30 desetominutnih video uradaka koji bi, prema iskazanom interesu djelatnika, dala osnovne naputke u obliku formata mikroučenja o zadanoj temi. Tematske cjeline pratile su iste one grupe vještina koje su već spomenute prilikom razvoja alata za samoprocjenu. Na kraju svog zanimljivog izlaganja o naslovnom projektu seminara – *BoostDigiCulture*, posjetitelji seminara imali su prilike vidjeti premijerno i jedan od kratkih video tutoriala na taj način su iz prve ruke svjedočili o kakvom se formatu e-učenja radi.

Nakon toga prisutnima se obratio prof. dr. sc. Hrvoje Stančić sa Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koji je prisutnima objasnio utjecaj modernih tehnologija na baštinske djelatnike u predavanju pod naslovom - *Kako suvremene disruptivne tehnologije utječu na baštinski sektor?* U uvodu je pojasnio pojam disruptivne tehnologije kao novu tehnologiju koja ima ograničeni broj korisnika, zbog čega još nije postala ustaljenom praksom. Kao disruptivne tehnologije navedene su virtualna stvarnost¹, proširena stvarnost², tehnologija ulančanih blokova³, umjetna inteligencija⁴, upošljavanje mase⁵ i igrifikacija⁶. Nakon elaboracije o svakoj od navedenih pojmova, Stančić zaključuje kako iako ove tehnologije dovode do narušavanja nekih od ustaljenih praksi u baštinskom sektoru, ovakvih se tehnologija ne treba bojati, jer disruptivne tehnologije zapravo olakšavaju pojedincima obavljanje njihovih poslova, pogotovo kada je riječ o repetitivnim radnjama ili o zadacima koji pojedincima oduzimaju iznimno mnogo vremena.

Doc. dr. sc. Benedikt Perak sa Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci govorio je na temu *Upotreba umjetne inteligencije i velikih jezičnih modela u baštinskim ustanovama*. Perak je u svom karakterističnom i nadahnutom obraćanju objasnio tematiku te predstavio dvije aplikacije temeljene na ChatGPT-4 platformi. Prva aplikacija koja koristeći pretvorbu glasa u tekst od

¹ Engl. Virtual reality.

² Engl. Augmented reality.

³ Engl. blockchain.

⁴ Engl. Artificial intelligence.

⁵ Engl. crowdsourcing.

⁶ Engl. gamification.

zvučnog zapisa radio emisija „Mantinijada Hrvatskog primorja“⁷ automatski stvara sažetke o emisiji te kreira najbitnije metapodatke. Druga aplikacija uz pomoć već spomenute ChatGPT-4 platforme stvara baštinskog asistenta baziranog na umjetnoj inteligenciji koji odgovara na pitanja vezana uz glazbu Ivana Matetića Ronjgova⁸.

Nakon kratke pauze, seminar je nastavljen u drugom dijelu koji je imao zajednički nazivnik – *Digitalne vještine i znanja u baštinskom sektoru*. Videovezom su se prisutnima obratile Peer Boselie i Nina Vogels iz (Archive De Domijnen) koje su govorile o temi pod naslovom *The DigiPrior and MobiReel Erasmus+* projektima. Prvi projekt, DigiPrior⁹ je platforma koja bi trebala baštinskim stručnjacima pomoći prilikom određivanja prioriteta odabira gradiva za digitalizaciju. Uz pomoć platforme, podataka i indikatora o našem gradivu, sustav preporučuje koje gradivo ima prednost prilikom digitalizacije. Druga platforma, MobiReel¹⁰ je platforma za mobilnu i jeftinu digitalizaciju starinskih filmova. Platforma se sastoji od sustava za upravljanje učenjem¹¹ koji sadrži module za vježbu, kratke video tutoriale, primjere sa dosadašnjih radionica, testove za samoprocjenu i ostali interaktivni materijal.

Maja Lesinger iz Knjižnice i čitaonice Grada Preloga predstavila je sudjelovanje svoje ustanove u Erasmus+ projektu ADELE. Lesinger je govoreći o projektu objasnila kako *Advancing Digital Empowerment of Libraries in Europe* (ADELE) ima za cilj odgovoriti na pitanje – koristimo li digitalne tehnologije u potpunosti? Projekt nudi besplatni prilagodljiv web alat koji pomaže organizacijama za obrazovanje odraslih da razmisle o tome kako koriste i gdje još mogu integrirati digitalne tehnologije za poboljšanje svojih usluga. Lesinger zaključuje kako bi ovaj alat trebao pomoći organizacijama za neformalno obrazovanje da budu digitalno spremne i okrenute budućnosti.

Vedran Šerbu koji je zaposlen kao informatičar u Državnom arhivu u Dubrovniku upoznao je prisutne sa završenim, ali i aktualnim digitalizacijskim projekatima u svojoj ustanovi. Poseban naglasak je stavljen na imperativ digitalizacije arhivskih fondova Dubrovačke Republike, koji su u fokusu nakon što je UNESCO uvrstio navedene fondove u registar „Sjećanje svijeta“ u ljeto ove godine. Šerbu je također naglasio izazove koje digitalizacija stavlja pred arhive u smislu ljudskih, ali i tehnoloških resursa, te zaključuje kako je digitalizacija, koja je još prije nekoliko godina bila skup pojedinačnih projekata, sada postala svakodnevica u baštinskim ustanovama.

Željka Dmitrus Purić, viša arhivistica iz Državnog arhiva u Zagrebu predstavila je protekle aktivnosti u kojima je sudjelovala institucija iz koje dolazi,

⁷ „Mantinijada Hrvatskoga primorja“ je emisija Hrvatskog radija koja je posvećena specifičnom glazbenom izrazu Hrvatskog primorja i Istre te istražuje glazbeno nasljeđe tog prostora.

⁸ Ivan Matetić Ronjgov bio je hrvatski skladatelj, melograf i glazbeni pedagog. Najpoznatiji je po tome što je otkrio i teorijski objasnio istarsku ljestvicu.

⁹ <https://digiprior.eu/>.

¹⁰ <https://mobireel.eu/>.

¹¹ *Engl. Learning management system.*

a posebno se osvrnula na projekte iz 2021. *Enriching Europeana through citizen science and artificial intelligence – Unlocking the 19th Century* i iz 2022. godine - *Cultural Heritage and AI. Transcribathon Zagreb*. Potom je upoznala prisutne sa načinima korištenja Transcribus¹² platforme. Transkribus je platforma bazirana na umjetnoj inteligenciji, a služi za prepoznavanje teksta, transkripciju i pretraživanje povijesnih dokumenata. Purić je naglasila kako je ovaj HTR¹³ model treniran na strukturiranim dokumentima (potrošačke kartice)¹⁴ te je objasnila prednosti i rezultate korištenja platforme i buduće projekte koji se planiraju.

Na kraju ovog dijela seminara koji se bavio predstavljanjem praktičnih projekata i digitalnih vještina u baštinskim ustanovama, članovi ICARUS Hrvatska Ana Vukadin, Maja Lesinger i Vedran Šerbu nastojali su prenijeti iskustvo koje su stekli na završnoj radionici BoostDigiCulture projekta koja se u lipnju ove godine održala u Portu, Portugal od 13. do 15. lipnja. Lesinger i Šerbu prisjetili su se kako su na radionici sudjelovali predstavnici i ostalih država partnera, te kako su tada sudionici u međusobnom razgovoru i otvorenoj debati nastojali predočiti sa kakvim se izazovima u svojem svakodnevnom radu suočavaju kada je riječ o digitalnim tehnologijama, a tada prisutni voditelji iz

¹² <https://readcoop.eu/transkribus/>.

¹³ Engl. Hand text recognition.

¹⁴ Potrošačke kartice iz fonda HR-DAZG-24 Gradsko poglavarstvo Zagreb.

partnerskih udruga BoostDigiCulture navedeno su uzeli u obzir prilikom razvoja posljednje faze projekta – mikrolearning platforme. Lesinger je istaknula kako je sa spomenute radionice u Portugalu praktično primjenila savjet da se na službene stranice Knjižnice i čitaonice Prelog objavi netiketa – skup etičkih pravila za korisnike društvenih mreža koje vodi navedena knjižnica. Šerbu je prezentirao rezultate ankete koji je proveo među djelatnicima Državnog arhiva u Dubrovniku. Anketa je pokazala da su djelatnici vrlo zainteresirani za učenje o digitalnim i informacijskim vještinama, a posebno za sigurnost osobnih podataka, korištenje alata za digitalnu kolaboraciju te vođenje digitalnih zbirki.

Posljednje izlaganje održale su dr. sc. Koraljka Kuzman Šlogar i Anamarija Žugić Borić sa Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Kuzman Šlogar je kao predsjednica DARIAH udruge predstavila protekle i aktivne projekte i alate koje DARIAH razvija. DARIAH je transnacionalna istraživačka organizacija koja promiče i povećava svijest o digitalnoj umjetnosti i humanistici, projektima, alatima i najboljim praksama te se zalaže za otvoreni pristup informacijama i slobodno dijeljenje rezultata i inovacija. Predstavljen je projekt DH Registar kao jedinstvena nacionalna platforma osmišljena olakšati stvaranje relevantnih registara za institucije koje djeluju u području humanističkih znanosti, umjetnosti i kulture. Potom je Žugić Borić predstavila drugi aktivni projekt Tezaurus.hr¹⁵. Ta je platforma zamišljena kao baza podataka za sve rječnike koji se mogu koristiti u različitim domenama (unutar digitalne humanistike i šire). Izlaganje je zaključeno pozivom prisutnima na aktivno uključivanje u navedene projekte.

Na samom kraju se prisutnima još jednom obratila predsjednica udruge ICARUS Hrvatska, doc. dr. sc. Vlatka Lemić, te predstavila aktualne projekte udruge, pozivajući prisutne da se uključe u projekte kojima je partner ICARUS Hrvatska i tom prilikom posebno izdvojila e-Routes¹⁶ i ATOM¹⁷. Tim obraćanjem zaključen je vrlo zanimljiv i poučan seminar koji je imao za cilj upoznati prisutne sa aktivnostima udruge ICARUS Hrvatska sa posebnim naglaskom na usavršavanje stručnjaka u kulturi i baštini u području digitalne pismenosti i vještina.

¹⁵ <https://www.tezaurus.hr>.

¹⁶ E-ROUTES Time travel routes through Europe - <https://e-routes.eu/>.

¹⁷ Archives and Traces of Migration - <https://projectatom.eu/>.